

ג' ס' ב' י' ב' ל' א' צ' ל'

(קטעיהרהורים)

א.

חיי המנדרון העשיר מסין, אותו שני דרין אלמוני, שאחד מנכדיו בלואס שקל את הוויתר לחרגו באלהוט, להרגו במחשבה בלבד, לא היו בכתינת סכנת כוחה של המחשבה אינו הופך עדיין לפעולה ממשית. אינו הורג ואיננו מתדית. ואף על פי כן, כיצד פועלת המחשבה במרחק? איך להסביר, כי בעת זכעונה אחת בפאריס, בלונדון ובפוצ'פ נולדת אותה צורת המחשבה ובאה לידי ביטוי בסוג ספרותי חדש, כסיפור ורר מן הסרי הפאבולת? האם מצוה היא שהוסן גרמה? איך ניצרת קוהספונדנציה פנימית בין אנשי הרוח בעולם — אנשי הרוח שאינם יודעים דבר זה על זה?

יודע, שפרוסט והרוסן האנגלי המורדני לא השפיעו על איזו ניסן גנסי. הוא קרא את צ'אכוב. בחלבו גפי שו היה קרוב אליו. אבל צ'אכוב היה עוד כבול בפאפולה, נכנע למאורע. הוא קרא, וראי, כל מה שקראה אותה תפר מה ברוסיה — הססין, מאטרי לינק, ניצשה ופשיבישביסקי. סספרים — התהלך בקיום רעב ללחם ובכיסו כרך של שופנהאואר. ישא היתה זו אשמתו של אותו ספר קטן בהוצאת רוקלאם, שהכתור היהודי ממשפחת רבנים, אשר בא לפסידת העברית לאחר הנאטוראליזם של מנדלי (אישם, במדחיקתה, היה ברדו'צ'בי סקי), ראה את העולם והאדם, ואת הביטוי האמנותי של המציאות בצורה שראתה באותה תקופה בצרפת ובאני גליה ועוד קודם שראו במולדתו — ברוסיה. "העולם כרצון ודימוי". חיסר האפשרות של חברת עולם אוניקטיבית. אחרות הווית הדימוי עם ההויה המטי שית ולכן גם אחרות ההויה של העבר והתווה. דרך המחשבה האסוציאטיבית. הפסטמרופה כחוויה פסיכית. עמוקה שאין לה זיקה ישרה למסיכות ההיים הממשיים, משטוש הנכילין שבין כעיו

אית לחלום, הנבה על יחסי אדם מתוך תחושות ורגשים עמומים, החיים בירכתי זכרה, הנפש ההיה בתוך הרוסם, השי תלשלות הפעולה החושית והמחשבת ללא פעולה אוניקטיבית. כל המצע הזה שבבתיבתו של גנסי, הדגשת "אצל" המציאות הנראית לכל עין — קרובים מאוד לראיית עולמם של פרוסט והרוסן האנגלי המתחדש. לא נבוא להשוות את גברותם וכוונתם של הכשרונות. עצם העובדה שבמחשבה קובעת כאן. כמעט מסתורי הוא הדבר. בסוציולוגיה ניה ובהופעות זמן בלבד לא נסביר זאת. הנה חיו באותה תקופה עצמה, באותה סביבה עצמה ג' שופמן וי. ת. ברנד — והיו אחרים עד מאוד, איש איש לפי דרכו שלו.

לכן היה גנסי ברר מאד ביצירתו. נשאר בידד עד היום הזה בספרותנו. המחקים הרבים, המושפעים הרבים, שקמו אחריו בספרות העברית הלכו שבי אחריו הקלות המרומה — לכתוב בלי פאבולה, בלי סיפור המעשה ולא ראו את המצע של השקפת העולם האמנותית והפילוסופית.

ב.

זכרון העבר וההווה חיים אצלו בכפי פה אחת. "אצל" אין שום גבול בין "היה" ו"הווה". אפרים מרגלית שיכב על שפת הנחר ורואה את הרחוב בקיוב. שבו פגש לראשונה את זינה אולר. קול מן החרים הוא, וראי, גרם לזים הזכי רונות. אבל הם חוקים כמו המציאות — המציאות שקופה וזורמת כמוהם. ילכו של אפרים, "גיבא" בהרגשת עתיד, שאינה גופלת מהרגשת ההווה, אח מציאותו של אדם אחד ששרשי-קומו הם בעברו — והכל שוב מצטרף למי ציאות אחת, שצבע אחד לה, צבע התווה הפסיכית של הנכור. כך כתוב כל אותו הסיפור. ומענין, ידוע שם המקום, ושם האדם, והטיפוס והסביבה מצוירים בפפי דנות הנובלת עם הנאטוראליזם (רק הלך כפי של אימפרסיה) — אך ההרגשה היא: האדם בעולם והזמן בעולם ברע יון אנשי גדול. על כן העיירה היהודית עם טיפוסיה החולפים אינה קובעת את ערך הדברים, ואני ההוקים כיום מאד מאורח חייםם ודעותיהם המצומצמות של נכדיו גנסי. סיראים איתי כאילו

נכתב זה עכשיו, כי היצע הגדול של השקפת עולמו הספרותית הופה על הכל.

ואצלנו אומרים, שמעתי אומרים: "מה היה לי גנסי, מה אהבתי את גני סין, הוא היה קרוב לי" — כמעט תמיד בזמן עבר, כלומר כאותו זמן "שחייתי בגולה והייתי קרוב יותר לעולם המתואר בספריו". זהו פרו הקריאה השטחית. עולמו גדול הרבה יותר מן העיירה שלו. זהו העולם של הרוסן החדש האירופי, העוקב אחרי הנוגנים הדקים שכי נשמת האדם.

אולם ה"בינתיים" שלו אינו "בינתיים" עולמי כללי בלבד. זהו ה"בינתיים" של נשמת יהודית שלא מצאה את תיקונה. ניסע בחור יהודי ברכבת. לילה השוק, קיטנות, והשדות הכרסי נים, "שלחם", של הנויים. והוא נזכר כסבא ובאבא — ורוצה מאד להתחמא ולבקש ניתומים — "אבא, הלא יש אל-הים בשמים, והוא כל כך טוב!" אבל גם אבא איננו בטוח כל כך בקיומו של האלהים בשמים, ואם אבא זה הצי פוח בלילה על ספרים עתיקים עורו חי בעולם הרבות סתמוטט, הרי יש גם אב אחר, שאינו יודע גם את אלה, "שוב "סטויקה", ושוב קרוטוה"... העולם מצטמצם, הסבא — אותו השב המאור ש, שידע אל נכון, כי "יש אלהים בשמים והוא כל כך טוב" — לא הר גיש במתק, לא הרגיש בגבולות המני בילים של העיירה הקטנה. עולמו היה גדול ורחב, כי עולמו היה באלהים. אבל הנכד, שאיבד את אלוהיו והרגיש במי ציאות עולם ממש, כביכול, רחב מאוד, אך חסר רעיון מרכזי וחשוב — חי בעולם המצומצם של העיירה ורע לו, והוא נחנק, ואין לו מוצא אל העולם, כי אין לו מוצא אל אלהים חדש שלו — ו"מה יהיה כשיאדימו פאתי הבהרות הללו שבשמים?" — כך נגמד הזמר. מה יהיה? גם בשמים אלה אין מרחב, כי אין בהם אלהים חדש, אלהים של תבן של הנכד. והוא חי כך — ביני תיים ואצל.

אבל האלהים איננו אשם. אולי ברא עולם שכולו טוב ויש לילות יפים וחור רח יפה, והרם ירח דק ורוטם — גנסי ירע. לשיר עליהם כמשורר, כבעל זמר — אך העולם לא נברא למען האדם, לא טוב לאדם בעולמו של הקדוש ברוך הוא. והאדם איננו אשם. ואיננו אשם, כי אינו יכול לאהוב. ואף אשה אחת איננה אשמה ואף ילדה קטנה אחת — כל אותן האידות והרוחמות החולמות חלום אינאונים של ראשית אהבה. הרי גש הוא עובדה אוניקטיבית יחידה בערי לם. האדם נכנע לו.

על כן גם המות בא לא כקטסטרופה. התאבדות רודפת התאבדות בסיפורים אלה. אך המות איננו אפילו מסקנה, הוא אהת התחומות בהויה הפסיכית. העמוקה ביותר? מי יודע? הנכור הראשי ממשיך לחיות.

לא הכל נאמר. הוא נפסק באמצע. יש רצון לנשת אליו ולשאול. הוא נפסק באמצע וארבעת הסיפורים היו דק במספרה שיר הברבור. אין אנו נפרדים בקלות מן היקר, מן הקרוב לנו. אנו רוצים בהמשך. מותו של גנסי לא היה סופה של ספרותנו, כדרך שמות נכדיו איננו סוף הכיפור. למה גולדברג